

Галєєв Я.В.

студент,

Науковий керівник: Мельник О.Д.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Українська Конституція закріплює принцип рівності громадян перед законом та у їх конституційних правах та обов'язках (стаття 24), що разом з конституційним правом на судовий захист (стаття 55) слугує конституційними гарантіями доступу до правосуддя. Проте, такі гарантії не виключають можливість розвитку феномену «зловживання процесуальними правами», що беззаперечно, спричиняє неможливість у повному обсязі реалізувати гарантоване Конституцією право на судовий захист. Тому новелою адміністративного судочинства стало введення нового принципу – неприпустимості зловживання цивільними правами, який довгий час практикується Європейським судом з прав людини.

Категорія «зловживання правом» не є новою і використовувалась ще у римському праві. Наразі, йдуть численні спори щодо уніфікованого поняття, однак різні науковці визначають по-різному. Проте, аналізуючи практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) можна вивести таке поняття: «Під зловживанням правом, як матеріальним, так і процесуальним, Європейський Суд з прав людини розуміє таке його використання, яке спрямоване на боротьбу із закладеним у ньому ж позитивним регулятивним потенціалом, в тому числі, що суперечить принципу правової визначеності [1]. У контексті цього дослідження, зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві призводить до втрати процесуальним законодавством його регулятивної спроможності, а отже неможливості стабільного виконання основної функції права – регулювання суспільних відносин, у контексті вирішення публічно-правових спорів. При цьому, порушення принципу правової визначеності створює передумови для поліваріативності вирішення одного і того самого публічно-правового спору, що в свою чергу, може призвести до появи негативної судової практики.

Головною підставою можливості зловживання процесуальними правами є наявність самих прав, які визначені у статті 44 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС), серед яких: право на подання доказів; ознайомлення з документами; подання клопотань, заяв, пояснень; оскарження судового рішення та інші.

Відповідно до статті 45 КАС: «Учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами.

Зловживання процесуальними правами не допускається» [2]. На мою думку, це положення є черговим виявом впливу прецедентної практики ЄСПЛ, зокрема відсилки на рішення у справі «Union Alimentaria Sanders S.A. v. Spain» від 7.07.89. У якому вказано, що: «заявник зобов'язаний демонструвати готовність брати участь на всіх етапах розгляду, що стосуються безпосередньо його, утримуватися від використання прийомів, пов'язаних зі зволіканням у розгляді справи, а також максимально використовувати всі засоби внутрішнього законодавства для прискорення процедури слухання» [3].

Одним із механізмів подолання цього явища є можливість застосування до сторони, яка недобросовісно використовує свої процесуальні права (з метою: затягування, призупинення, дискредитування іншої сторони або суду тощо) певних санкцій, саме процесуального характеру.

КАС містить цілу главу, щодо заходів процесуального примусу. Заходи процесуального примусу – це процесуальні дії, які вчиняються судом з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених в суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства [2]. На мою думку, заходи процесуального примусу є прикладом дії філософського закону «заперечення заперечення», тобто такі процесуальні дії «заперечують» зловживання процесуальними правами, тим самим відновлюють принцип правової визначеності, який порушується першим «запереченням» – самим актом зловживання процесуальними правами.

У відповідності до ст. 145 КАС, до порушника можливо застосувати 5 видів процесуального примусу: попередження, видалення із зали судового засідання, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід; штраф.

Важливо наголосити, що наразі формується практика застосування положень статті 45 КАС, наприклад: Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 14.08.2018 року, де особа через пропуск строків оскарження рішення, почала «закидати» суд постійними клопотаннями та заявами, щодо неправомірності дій суду апеляційної інстанції, державного виконавця, поновлення строків оскарження тощо. Суд дослідивши всі матеріали справи встановив в діях заявника порушення ст. 45 КАС, підкріпивши своє рішення посиланням на рішення ЄСПЛ «Union Alimentaria Sanders S.A. v. Spain», тим самим залишивши касаційну скаргу без розгляду [4].

У іншій справі позивач заявив безпідставний відвід судді, котрий не було задоволено, після чого позивач подав повторне клопотання про відвід, в чому суд побачив зловживання процесуальними правами та застосував до позивача захід процесуального примусу – штраф у відповідності до статті 145 КАС [5]. Іншим прикладом застосування заходу процесуального примусу є Постанова Київського адміністративного суду від 02.08.2018 року, у якому позивач оскаржував дії суду першої інстанції щодо накладення штрафу як заходу процесуального примусу. Суд обґрунтував це тим, що; «представник відповідача, будучи належним чином повідомленим про розгляд справи,

призначений на 26.03.2018, та явка якого була визнана судом обов'язковою, в судові засідання не з'явився, про причини неявки не повідомив, відзив на адміністративний позов не подав, що мало наслідком перенесення судового засідання та затягування строків розгляду справи» [6]. Ці дії були визнані зловживанням процесуальними правами, а застосування заходу процесуального примусу – обґрунтованим.

Таким чином, підводячи підсумок, можливо стверджувати, що зловживання процесуальними правами є різновидом зловживанням права, яке Європейський суд з прав людини розглядає як використання права, яке спрямоване на боротьбу із закладеним у ньому ж позитивним регулятивним потенціалом, в тому числі, що суперечить принципу правової визначеності. Зловживання процесуальними правами є формою затягування судового процесу та поляризації судової практики, щодо вирішення тотожних публічно-правових спорів. Закріплення у Кодексі адміністративного судочинства принципу про недопустимість зловживання процесуальними правами та можливість застосування до порушників заходів процесуального примусу створює механізм протидії та сприяє формуванню судової практики, яка базована на принципі правової визначеності, що беззаперечно, позитивно впливає на розвиток судової системи. Аналізуючи судові рішення, можливо стверджувати, що адміністративна юстиція починає активно використовувати механізми протидії зловживанням процесуальними права з допомогою засобів процесуального впливу.

Список використаних джерел:

1. Петренко В.С механізми запобігання та протидії зловживанням процесуальними правами у цивільному судочинстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/4100/Petrenko.pdf?sequence=1>
2. Кодекс адміністративного судочинства України [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
3. UNION ALIMENTARIA SANDERS S A v/SPAIN [Електронний ресурс]. – 1989. – Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/emorozov/article/23480>
4. Постанова ВС від 14.08.2018 у справі № 813/3842/17 [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75872986>
5. Постанова Київського апеляційного адміністративного суду. Справа № 753/20260/17 [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73137159>
6. Постанова Київського апеляційного адміністративного суду. Справа № 826/4757/18 [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75670858>